

Ailbrecht etc. doen cond allen luden, dat wy een seggen geseit hebben mit onsen rade van sulken scote, als tot Noirtich gegadert is zeder onze neve van Blois starf, dien God genadich sy, alsoe als dat aen ons gebleven is in sulker manieren als hierna volget.

Zo begint een oorkonde van graaf Albrecht van Beieren van 31 mei 1400, die de titel *Tsegghen van Noertich* heeft meegekregen.¹ Wat met *Noertich* bedoelt wordt mag duidelijk zijn, *tsegghen* zal wat onbekender zijn. *Dat segghen*, is het eigenlijk, en wat eigentijds uitgedrukt, *het zeggen van Noordwijk*.

Waar de graaf schrijft *een seggen geseit hebben*, is de betekenis ervan dat hij een oordeel heeft geveld, of een uitspraak heeft gedaan – met in dit geval Noordwijk als onderwerp.

Het was dus voorjaar 1400, een jaar nadat Noordwijk zijn wat onbezonnen verkregen stedelijke privileges weer bij de graaf had ingeleverd. In 1398 zijn er door de baljuw/rentmeester van Albrecht van Beieren inderdaad schepenen aangewezen (zoals in het handvest voorgeschreven was) en ook de twee vereiste raden (raadslieden) blijken te hebben gefunctioneerd.²

Wie dat waren, komt in *tsegghen van Noertich* tot uiting: *Clais Willem van Alphen, Jan Scout, die burgermeesters waren, Boudijn Aernts soen, die clerc was, Clais Jongen soen, Huge Gherijts soen, Willem Hermans soen, Willem Wouters ende Willem Boudijns soen.*

De eerste twee waren dus burgemeesters, bij welk ambt we natuurlijk niet een hedendaagse burgervader moeten voorstellen. Deze burgemeesters waren de “raden”, die bepaalde uitvoerende taken voor het stedelijk bestuur verrichtten. Welke taken was voor zo’n beetje elke stad verschillend, en ook het aantal verschilde van stad tot stad.³ Leiden

had er bijvoorbeeld vier, Noordwijk dus twee, die zich bezig moesten houden met financieel-administratieve werkzaamheden.

Eén was een welgeborene, de ander huisman en zij dienden jaarlijks verantwoording af te leggen tegenover de schout en een gezelschap van acht inwoners (hier verder de *achten* genoemd). De twee raden waren door de schout, schepenen en achten gekozen.⁴

De functie van Boudijn Aerntsz als klerk is ook wel duidelijk, van de anderen wordt geen functie genoemd. Het zouden schepenen kunnen zijn, maar hun taakgebied was de rechtspraak. Het is waarschijnlijker dat de anderen behoorden tot de achten.

Genoemde personen hadden, aldus graaf Albrecht: *in den bedrive, doe wy die van Noirtich voirs, stederecht gegeven hadden, alsoe vele scots upgebuert hebben, dat sy in hoeren uitgeven alsoe bescheidelic niet en bewisen als sy sculdich waeren te doen...*

In hedendaags Nederlands wil dat zeggen dat zij het schot dat ze hadden gebeurd in de periode dat Albrecht aan Noordwijk stederecht gegeven had, in hun uitgaven niet oordeelkundig hadden toegewezen, wat zij wel verplicht waren te doen.

Daardoor hadden zij in hevige mate inbreuk gemaakt op de rechten van de graaf, en hun lijf en goed verbeurd (*tiegen ons ende onser heerlicheit*

grotelic gebruect ende hoir lijf ende goet virbuert).

Dat is dus nogal wat. Het schot was de jaarlijkse belasting die de inwoners van de stad moesten opbrengen, en de onderzoekers van de

Albrecht van Beieren, ruwaard 1358-1389, graaf van Holland 1389-1404

¹ Th.v.Riemsdijk, De rechtspraak van den Graaf van Holland. Bewerkt en uitg. door J.Ph. de Monté ver Loren, Deel III blz 337 onder 97A.

² Herman Schelvis in De Blauwdotter nr. 143, p.14.

³ J.Monté ver Loren/J.Spruit, Hoofdlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noorderlijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling, p.204-205.

⁴ Voor transcripties van het handvest waarin de stedelijke privileges werden verleend, zie Jan Kloos in het Leids Jaarboekje 1914; en Herman Schelvis in Kernpunten van maart 1998, p.4-9.

graaf hadden kennelijk geconstateerd dat de Noordwijkse bestuurders dat schot wel hadden geïnd, maar niet hadden verantwoord wat er met het geld was gebeurd. Hadden ze misschien het geld voor uitgaven voor de stad gebruikt? Dan hebben ze toch niet duidelijk kunnen maken waarvoor precies. Of hadden ze het in eigen zak gestoken? Daarover spreekt het vonnis niet en het zou wel erg brutaal zijn, maar het is wel duidelijk dat het niet bij de graaf terechtgekomen is, want ze hebben lijf en goed verbeurd, dat wil dus zeggen dat ze al hun rechten kwijt waren en aan de genade van de graaf waren overgeleverd.

Zij moesten zich tegenover de graaf dan ook *beteren* – wat zoveel wil zeggen als hem schadeloos stellen – door het betalen van duizend schilden, gelijk de graaf die in 1395 had laten slaan.

Dat bedrag moesten ze gezamenlijk opbrengen, de eerste helft ten tijde van de eerstvolgende Voorschotermarkt, de tweede helft op Kerstavond. Niet alle acht hoefden ze hetzelfde te betalen: Clais van Alphen 300 s., Jan Schout 200 s., Boudijn Aerntsz, Clais Jongenz, Huge Gherijtsz en Willem Hermansz elk 100 s., Willem Woutersz en Willem Boudijnsz beiden 50 s. Clementie kende men niet: Clais Jongenz was blijkbaar al overleden want voor zijn 100 s. werden belast *Clais Jongen soen of siin wyf ende siin erfnamen*.

Was dat nu veel geld? Een vergelijking met hedendaags geld is weinig zinvol, wel kunnen we vergelijken met bedragen die tezelfdertijd in rekeningen voorkwamen.⁵ De 1.000 s. is bijvoorbeeld evenveel als de stad Haarlem in 1396 als bede betaalde voor de tocht tegen de Friezen (Leiden en Amsterdam betaalden toen 300 s.), en heel Dordrecht als morgengeld in 1404. En de 300 s. die Clais Willemsz in zijn eentje moest betalen, was evenveel als het stederecht Noordwijk in 1398 had gekost.

Voor de bestuurders was het dus behoorlijk veel geld, en het zal ze de nodige moeite hebben gekost om het bij elkaar te krijgen. Waarschijnlijk waren ze na het vonnis, of na betalingsverzuim, ook in het gevang geworpen – dat weten we in ieder geval zeker van Jan Schout, want op 1 augustus 1400 (de eerste termijn was dus voorbij) beloofden Dirc van den Hoeke, Florens Trude, Dirc Vranc en Boudijn Aerntsz dat ze de graaf de 200 s. die Jan

schuldig was zouden betalen, waarop hij uit de gevangenis in Den Haag werd *ontcommert*. Hij mocht dus naar huis, maar als zijn borgen het niet lukte om het geld bijeen te krijgen, moesten ze Jan *levende of doot mynen here weder leveren*.

Daarmee was het nog niet afgelopen, want op 19 mei 1401 blijkt nog steeds de tweede termijn van zijn boete open te staan, en is er een betalingsregeling afgesproken. 25 Schilden op St. Lourisdag, 25 op St. Maartensdag en de laatste 50 op St. Maartensdag over een jaar. Ditmaal had hij als borgen Florijs Pietersz⁶, Willaem Claisz, Dirc Vranck en Philips heren Symonsz, maar de laatste 50 s. moest Jan Schout toch echt helemaal alleen opbrengen.

In 1401 is ten slotte ook nog aan Boudijn Aerntsz en Clais Willemsz twee maal een vrijgeleide gegeven, wat er op duidt dat ze óf verbannen waren, óf in gevangenschap, en de tijd kregen het geld bij elkaar te krijgen.

Gouden Hollandse schilden van Albrecht van Beieren.

Er waren er acht beboet, maar dat waren niet alle Noordwijkse stadsbestuurders. De schepenen waren er dus niet bij, en ook de schout⁷ niet. De overige achten gingen ook vrijuit, al is het moeilijker om in te zien waarom hun rol niet hetzelfde was als die van hun collega's.

De graaf heeft in het vonnis nog wel een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de overige bestuurders: *....onse goede lude, die uptie tijt in den gerechte waeren ende hiervoir niet genoemt en staen ... dat onse bailiu van Noirtich hiernamels bevyn den conde, dat enich van him of andere lude in den stucken voirs. bruekich waeren....* Met het gerecht worden de schepenen en raadslieden tezamen bedoeld – en als de baljuw van de graaf er alsnog achter kwam dat de anderen in dezelfde zaak ook iets te

⁶ Mogelijk dezelfde persoon als Floris Trude en dan een zoon van Pieter Trudenz.

⁷ In januari 1398 was Willem Heynen, eerder schout van Leiden, tot schout van Noordwijk benoemd als opvolger van Jan Boon.

⁵ J.Bos-Rops, Graven op zoek naar geld, bijlagen.

verwijten viel, dan stond hen een zelfde straf te wachten.

Ten slotte bepaalde de graaf nog voor alle zekerheid dat als er nog achterstallig schot te betalen was, dat de inwoners van Noordwijk het aan niemand anders mochten betalen dan aan de graaf of diens eigen ambtenaren. Het vertrouwen was dus blijkbaar helemaal zoek.

Kunnen we nu verder nog wat zeggen over de in het vonnis genoemde bestuurders? Dat zal niet zoveel zijn, het speelde rond 1400 en de bronnen zijn schaars.

Over de 'hoofdschuldige' is nog het meeste te melden. Hij moet al aardig op leeftijd geweest zijn toen hij burgemeester werd want in 1366 vergezeld *Claes Willam van Alfen* Jan en Floris van de Boekhorst en Reinier Dever op een krijgstocht naar Brabant, met Noordwijks heer Jan van Blois. Uit 1386 is er een vermelding van hem dat hij land heeft in het zuidoosten van het dorp.

In 1396 was er een hoog- en langlopende ruzie waarin ene Philips Heynricz een hoofdrol speelde. Hij had in de vierschaar in Leiden woorden gehad met Hughe Florisz, en het liep zo hoog op dat de graaf op 3 januari tussen beide partijen een vrede oplegde van zes weken op straffe van 1.000 schilden. Aan de kant van Hughe Florisz stond Claes Willem(sz) – zeer wel mogelijk de latere burgemeester. Ook bij hen hoorden Boontgen, die in een huis bezat waar nu de Lindenhof staat, en Jan Boon, die in de periode 1383-1397 als schout van Noordwijk wordt vermeld en land had dat grensde aan dat van Clais van Alphen. Het is denkbaar dat hij enkele jaren later wel Jan Schout genoemd werd⁸ en dus de andere burgemeester was.

Het hele jaar 1396 sudderde de ruzie voort, ook tussen Philips en Boontgen, en tussen Philips en Dirc van Alphen uit Lisse en werden de heren diverse malen naar Den Haag geroepen. In november eiste de graaf de boete van 1.000 s. op van Philips, en was er opnieuw een vrede opgelegd, nu door de baljuw van Rijnland. Bij die laatste perikelen is Claas Willemsz niet meer betrokken.

⁸ Ook G. de Moor maakte deze gevolgtrekking in haar artikel over leveranciers van de abdij Leeuwenhorst in *Genealogische Bijdragen Leiden en omgeving*, 1989. Jan Schout had een boerenbedrijf en leverde aan Leeuwenhorst.

De naam Van Alphen komen we in de omgeving met enige regelmaat tegen in de tweede helft van de 14^e en begin 15^e eeuw, en een ander lid van deze familie, Jan van Alphen, zoon van Dirk (hoewel niet zeker de voornoemde uit Lisse) en bewoner van een huis in het ambacht van Noordwijkerhout op de Bronsgeest⁹ bij Leeuwenhorst, heeft rond de eeuwwisseling wellicht ook deel uitgemaakt van het bestuur. Op 8 juli 1399 namelijk was graaf Albrecht koud terug in Den Haag van weer een weinig succesvolle tocht tegen de Friezen, toen hij een bode erop uitzond naar *Jan van Alphen ende anders die goede lude te Nortich* met de aansporing dat ze nu toch echt eens met het geld over de brug moesten komen dat ze de graaf schuldig waren voor het handvest van het stederecht.¹⁰ Albrecht had het geld hard nodig in verband met al die activiteiten in en tegen Friesland, en het was nota bene anderhalf jaar geleden dat het handvest was verleend, en alweer vier maanden nadat het weer was ingeleverd....

Die brief werd natuurlijk niet zo maar aan de willekeurige burger Jan van Alphen gericht. Jan Dirksz. van Alphen wordt van 1400-1439 in de archieven van Leeuwenhorst vermeld¹¹ en is in 1429-1430 ook als schout actief geweest in Noordwijk.¹² Omdat de brief in 1399 aan hem was gericht, heeft hij waarschijnlijk toen ook al een rol in het bestuur gespeeld.

De overige bestuurders en hun companen blijven grotendeels in de mist van het verleden verborgen. Hughe Gerijtsz is mogelijk dezelfde als degene die als Huge Gerritsz in de Sack genoemd wordt als leverancier van Leeuwenhorst, Boudijn Aerntsz komen we nog even tegen als hij in 1410/11 vervangen wordt als rentmeester van Leeuwenhorst¹³, Willem Boudijnsz had in 1386 een hofstede nabij de Brelofterweg en de zoon van Clais Jongenz, Willem, en dus eerder waarschijnlijk ook wel zijn overleden vader, bezat in 1429 grond bij de Hoge Venne. Dirc van den Hoeke (een van

⁹ Zo wordt het in 1343 beschreven, maar ook als liggend tussen de weg en de Masloot, maar in 1410 ten zuiden grenzend aan de Zwet. De hiervoor genoemde Philips Heynricz was een oom van Jan.

¹⁰ E.Verwijs, *De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren tegen de Friezen*, in *Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht*, deel 8, p.192.

¹¹ G.de Moor, *Lonen en prijzen in het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst tussen 141/11 en 1571/71*, p.38/39.

¹² H.M.Kuyppers in *Ons Voorgeslacht* 1993, p.314.

¹³ G.de Moor, *Verborgten en geborgen*, p.585.

de borgen) wordt in 1407 genoemd in samenhang met Jan van Alphen, en Floris Trudenz (ook een borg) was smid en de vader van de latere schout Adriaen Florisz, en van hem wordt ook in 1438/39 een keer een dochter genoemd. Maar daar houdt het ook wel mee op.

Met het vonnis en de nasleep ervan kwam een einde aan de stedelijke episode die Noordwijk gekend heeft. Al met al is de balans niet zo positief: privileges lichtvaardig toegekend, schielijk weer ingeleverd, laat met betalen, en de bestuurders belandden in de gevangenis...